

УДК 330.341

*Тарасенко Д.Л.***СОЦІАЛЬНИЙ РЕСУРС СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ УМОВИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ В УКРАЇНІ**

У статті на підставі аналізу Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» виокремлено та охарактеризовано умови реалізації в Україні соціальної складової відомої концепції. Виявлено, з одного боку, ключові задачі, принципи, пріоритети, елементи, які необхідно впроваджувати, щоб гарантовано створити передумови для сталого розвитку в Україні, а з іншого, проблеми та загрози від невирішення соціально-економічних та екологічних проблем, що вже зараз загострюють тут соціально-економічну ситуацію.

Ключові слова: *стратегія сталого розвитку, ресурси, інститути, соціально-економічні проблеми.*

*Тарасенко Д.Л.***СОЦИАЛЬНЫЙ РЕСУРС УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ:
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ УСЛОВИЯ И ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ В
УКРАИНЕ**

В статье на основании анализа Стратегии устойчивого развития «Украина-2020» выделены и охарактеризованы условия реализации в Украине социальной составляющей известной концепции. Выявлены, с одной стороны, ключевые задачи, принципы, приоритеты, элементы, которые необходимо внедрять, чтобы гарантированно создать предпосылки для устойчивого развития в Украине, а с другой, проблемы и угрозы нерешения социально-экономических и экологических проблем, коорые уже сейчас обостряют здесь социально-экономическую ситуацию.

Ключевые слова: *стратегия устойчивого развития, ресурсы, институты, социально-экономические проблемы.*

Tarasenko D.L.

SOCIAL RESOURCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: INSTITUTIONAL CONDITIONS AND FACTORS OF INFRINGEMENT IN UKRAINE

In the article, based on the analysis of the Strategy of Sustainable Development "Ukraine-2020", the conditions for the implementation of the social component of the well-known concept in Ukraine are described and characterized. On the one hand, it identifies key tasks, principles, priorities, elements that need to be implemented in order to guarantee the creation of prerequisites for sustainable development in Ukraine, and, on the other hand, the problems and threats from the unsolved socio-economic and environmental problems that are already exacerbating here. socio-economic situation.

Key words: *sustainable development strategy, resources, institutes, socio-economic problems.*

Постановка проблеми. Стратегія сталого розвитку стала результатом усвідомлення необхідності першочергового вирішення соціальних проблем і саме на її основі були сформульовані базові вимоги стійкої якості життя, які включають: а) покриття мінімальних базових потреб; б) постійне збільшення базових потреб за рахунок, наприклад, таких елементів як здоровий спосіб життя, право на працю, доступність освіти та медичних послуг, чисте довкілля, можливість особистісної реалізації людини. Забезпечення цих вимог потребує створення все нових і нових моделей економічного зростання, які були б все більш незалежними від обмежених ресурсів Землі і водночас забезпечували вимоги якості людського життя.

Разом із тим, на умови життєдіяльності й відтворення населення, поліпшення його генофонду, підвищення його матеріального забезпечення і якості життя в цілому справляють вплив окремі інститути та інституціональні утворення держави, сприяючи, а іноді й заважаючи перебігу цих процесів. Чи спроможні сьогодні інституції держави Україна законодавчо, методично та

організаційно забезпечити інституційні перетворення соціального життя громадян, які об'єктивні умови та фактори уможлиблюють виконання цих задач – питання, яке потребує окремого дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Базові питання соціальної складової сталого розвитку та умови її реалізації в нашій країні дослідили в своїх роботах Г. Калетнік, С. Козловський та В. Козловський [1], Б. Паршин [2], М. Гончаренко [3], А. Баталов та В. Засадко [4], С.М. Романко [5] та ін. Українськими науковцями зроблено значний внесок у поглиблення теоретичних засад сталого розвитку як нерозривної єдності трьох складових механізму забезпечення сталого розвитку – економічної, екологічної та соціальної. Неоднозначність наслідків впливу заходів державної політики у сферах, на реформуваннях яких спрямовано сталий розвиток, висувають завдання вивчення передусім її інституційного забезпечення.

Мета статті. Виявити та охарактеризувати інституціональні умови та фактори, що впливають на реалізацію Концепції сталого розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до загальнонаціонального плану практичного впровадження ідей сталого розвитку в життя після тривалих років дискусій та неприйнятих проектів стала прийнята в 2015 році Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [6] (далі – Стратегія) – документ, який визначає напрямки та пріоритети розвитку України на період до 2020 року. В цілому, вона має 4 вектори руху – сталий розвиток країни; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість; гордість за Україну в Європі та світі.

Найбільше у реформуванні та розвитку складової сталого розвитку, згідно цієї стратегії, в Україні задіяні інститути сім'ї, освіти, охорони здоров'я та природи, пенсійного забезпечення.

Відповідно до цілей Стратегії пріоритетними напрямками місцевого розвитку є нарощування ендogenous потенціалу та мобілізація місцевих активів. Відповідно, реалізація основних завдань, пов'язаних із користуванням

соціальними ресурсами територіальних громад, потребує створення сприятливого політичного, економічного, правового та соціального інституційного середовища.

Аналіз Стратегії дозволив визначити, що вирішальний вплив на джерела формування та умови реалізації соціальної складової в контексті сталого розвитку мають *стійкість соціально-економічної системи, сталий розвиток територій, норми і правила господарювання, що стимулюють соціальний розвиток, а також справедливий доступ до ресурсів соціального розвитку* [6].

Розмірковуючи про те, як на рівні територіальних громад може підтримуватися *стійка динаміка функціонування економіки*, будемо виходити з того, що соціально-економічна система здатна еволюціонувати від одного виду до іншого, зокрема, до такого, за якого використані ресурси відновлюються, відтворюються та замінюються на інші, а їх витрати мінімізуються. Тоді її головними ознаками стають рівноважність та прагнення до рівноважності, якщо на систему мають вплив різного роду збурення або зміна координат у заданій траєкторії розвитку [1]. У якості рівноважних для соціально-економічної системи слід обрати певні принципи, які можуть, наприклад, співпадати цілями і задачами стійкого розвитку, як-то: поліпшення якості життя та збереження здоров'я людей; задоволення основних життєвих потреб нинішніх і майбутніх поколінь; боротьба з бідністю; створення раціональних структур виробництва та природокористування; збереження екосистем, захист клімату й озонового шару; гарантування екологічної безпеки; усунення всіх форм насильства над людиною і природою; попередження воєн, тероризму, екоциду; глобальне партнерство тощо.

У результаті аналізу основних показників розвитку економіки України за 2005–2015 рр. [див. напр., 2; 7] дослідниками були виділені основні групи факторів, що впливають на стійкість соціально-економічної системи. Виділена ними соціальна група факторів зокрема включає такі: а) рівень безробіття; б) рівень середньомісячної заробітної плати; в) рівень прожиткового мінімуму на

одну працездатну особу (середній); г) середній рівень пенсійних виплат; д) кількість пенсіонерів; е) ціна продовольчого кошика; ж) індекси споживчих цін на товари та послуги; з) кількість зареєстрованих злочинів; и) мінімальна заробітна плата; і) одноразова допомога при народженні першої дитини; індекс ж) людського розвитку. На їх підставі можна розробляти економіко-математичні моделі визначення стійкості економіки, а можна взяти до уваги як подальші напрями аналізу практичної реалізації засад сталого соціального розвитку на рівні місцевих громад.

Впровадження сталого розвитку територій може відбуватися: а) за наміченою стратегією з використанням наявного потенціалу території, б) з постійними або разовими відхиленнями від заданої стратегії з використанням або недостанім використанням наявного потенціалу території. Якщо деталізувати ці два положення, то можна виявити ще безліч варіантів того, як може відбуватися розвиток і якою може бути його динаміка, але важливіше мати від цього процесу стійкий та позитивний результат. Отже, якщо розвиток території забезпечує постійне відтворення територіального ресурсу, зміцнює позиції території у видовій конкуренції, такий вид розвитку можна характеризувати як сталий територіальний розвиток.

Накопичення ресурсних можливостей території для розширеного відтворення й підвищення рівня добробуту населення, як це узагальнено в роботі [3], може відбуватися за рахунок:

- підвищення ефективності управління власною ресурсною базою;
- збереження якісних параметрів функціонування територіальної економічної системи;
- формування здатності територіальної економічної системи протистояти негативному впливу зовнішніх і внутрішніх факторів;
- забезпечення соціальної справедливості та довготривалого зростання добробуту населення регіону;

– зниження рівня ризикованості в регіональному розвитку і формування запасу фінансової міцності економічної системи регіону.

Збалансований розвиток економічної, екологічної та соціальної складових системи на рівні території потребує вирішення задач забезпечення: а) економічного підйому території, б) самофінансування її діяльності; в) підвищення добробуту населення; г) збереження довкілля.

Вирішенню цих задач стає на заваді величезна кількість соціально-економічних та екологічних проблем, які були не вирішені на попередніх етапах територіального розвитку, а то й посилюються в результаті дії різного роду неекономічних факторів. На прикладі розвитку міст України можемо виокремити та сформулювати ці проблеми (табл. 1).

Таблиця 1

Проблеми та загрози для розвитку українських міст

Проблема	Загроза
Велика концентрація населення та виробництва у великих містах (мегаполісах) на тлі уповільненого розвитку більшості середніх та малих міст з малорозвиненим промисловим сектором, неконкурентним ринком послуг	<ul style="list-style-type: none"> - погіршення екологічної обстановки у великих містах, більша зношеність інфраструктури, неможливість її вчасного відновлення та відтворення для забезпечення потреб населення, що постійно збільшується; - погіршення економічної складової у малих та середніх містах у зв'язку з відтоком населення
Низький рівень розвитку житлово-комунального господарства великих і малих міст	<ul style="list-style-type: none"> - постійні аварії та порушення в роботі комунальних об'єктів через високий рівень зносу і неефективність основних фондів; - постійне збільшення тарифів на послуги через макроекономічні диспропорції в економіці України та недооцінку фактора праці; - неспіввимірність росту тарифів на послуги та зростання реальних доходів громадян.
Неефективна система водопостачання і водовідведення	<ul style="list-style-type: none"> - Бактеріальне забруднення питної води через подачу води за графіками та її тривала відсутність у водопровідній мережі; - збільшення площ підтоплення населених пунктів через несправність або й відсутність систем централізованого водовідведення
Незадовільний рівень збирання та утилізації (знешкодження) твердих побутових відходів	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення площ сміттєзвалищ, які є розсадниками хвороб та провокаторами епідемій, забруднювачами підземних вод і ґрунтів, джерелом шкідливих викидів в атмосферу; - загрози здоров'ю населення через погіршення екологічних характеристик території (наприклад,

	збільшення вмісту вуглецю в повітрі та стічних водах) - погіршення санітарного стану населених пунктів
Неузгодженість загальнодержавних, регіональних та місцевих концепцій, стратегій та програм, зорієнтованих на сталий розвиток міст (територій)	- Невиконання державних цільових програм через надмірну кількість програм і підпрограм, що дублюють одна одну і розмивають виділені на їх виконання кошти або й узагалі «заморожують» їх через велику кількість бюрократичних сходинок при їх отриманні.
Наявність у межах міст «промислових зон».	- забруднення іншої території міста,
Слабка диверсифікація економіки міста	- ускладнення ситуації на ринку праці та збільшення кількості зайнятих на тіньовому ринку праці; - трудова міграція з малих міст до великих; - загострення демографічних проблем-
Незадовільний стан дорожнього господарства міст України	- загроза руйнування покриття проїзної частини вулично-дорожньої мережі та елементів конструкцій мостових споруд у містах
В Україні відсутня практика чіткого планування розвитку міст та прилеглих до них територій	- конфліктні ситуації та можливість втрати інвесторів у девелоперських компаній через невизначеність адміністративних районів міст і прилеглих до них територій; - різного роду порушення норм міської забудови (від санітарно-гігієнічних норм забудови до спотворення традиційних ландшафтів)

*Складено автором на підставі [8-9].

Разом із тим, в Україні вже створено певні передумови для досягнення сталого розвитку територій. Зокрема А.А. Баталов та В.В. Засадко відзначають наступні вже здійснені Україною важливі кроки, для того, щоб сталий розвиток територій тут відбувся:

- сформовано законодавчу та регуляторну базу для ефективного місцевого розвитку, забезпечення належного управління сталим розвитком на місцевому рівні (Концепція сталого розвитку населених пунктів схвалена Постановою № 1359-XIV Верховної Ради України 24 грудня 1999 р.; також існує низка місцевих концепцій та стратегій сталого розвитку міст обласного та районного значення);

- накопичено позитивний досвід щодо реалізації проектів з впровадження сталого розвитку (Проект ПРООН «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку», 2005-2012 рр.; «Сталий міський розвиток», 2010-2012 рр.;

- проект ЄС «Сталий розвиток житлового господарства в Україні: сприяння місцевому розвитку і посилення ролі громадських організацій», 2014-2016 рр. тощо) [4].

Окрім того, автори відзначають, що адміністративний потенціал місцевої влади на сьогодні дозволяє ефективно виконувати делеговані їй центральною владою повноваження. Повільно, але розвивається мережа організацій громадянського суспільства, які активно долучаються до прийняття рішень і розробки політики сталого розвитку на місцевому рівні.

Але на Україну ще чекає велика робота з узгодження загальнодержавних, регіональних та місцевих концепцій, стратегій та програм, зорієнтованих на сталий розвиток міст (територій) з урахуванням стратегічних цілей та орієнтирів політики сталого міського розвитку в країнах ЄС, стратегічних цілей та орієнтирів європейської політики сталого регіонального розвитку, а також із урахуванням перспектив міждержавної, міжрегіональної співпраці України та ЄС у цій сфері. Окремим і великим напрямком роботи вбачається посилення інституційної та фінансово-економічної спроможності міст у вирішенні місцевих проблем на засадах сталого розвитку.

Більше масштабне залучення інституцій громадянського суспільства та приватних партнерів до співпраці з муніципалітетами у сфері сталого розвитку міст дозволить інтенсифікувати процеси екологізації виробництва та створення соціально відповідального, «зеленого» бізнесу, спільного (держава – бізнес-структури) облаштування території міст.

Необхідність упорядкування процесу використання людських та природних ресурсів в нашій країні зумовлена нерозробленістю та недовіданістю «точних та надійних методів оцінки достатності ключових ресурсів, визначення їх перспективної потреби...». На це зокрема вказує той факт, що в неформальному секторі економіки, який не забезпечує ані задоволення потреб, ані високої продуктивності, ані належних доходів, сконцентровано 23,1% (дані 2012 року) всіх зайнятих, і ця цифра має тенденцію до зростання, особливо на

тлі політичних зрушень останньої п'ятирічки. Попри це, частка осіб з базовою вищою освітою в Україні має тенденцію до зростання, і це означає, що кошти держави та платників її податків витрачаються марно, оскільки фахівці мають займати робочі місця, які забезпечують зростання реального сектора економіки, а не навпаки. Такі та інші суперечності і вади соціально-економічного розвитку актуалізують поставлену вище задачу упорядкування.

У табл. 2 наведено перелік наявних у нашій країні природних та інших видів ресурсів, на підставі [10-17] узагальнено їх поточні показники в Україні, а також виокремлено конкурентні переваги України, які утворюються внаслідок володіння тим чи іншим видом ресурсу, та проблеми, які знижують позиції України серед країн-прихильниць сталого розвитку.

Таблиця 2

Використання природних та людських ресурсів в Україні

Назва ресурсу	Показники	Перебіг процесу користування	
		Переваги	Проблеми
Земельні ресурси	Загальний фонд – 60,4 млн га, у тому числі: - землі с-г. призначення 70,9% - ліси – 14,3 %, - забудовані землі – 4,2% - поверхневі води – 4,0% - заболочені землі – 1,6% - інші – 1,7%	Україна посідає одне з перших місць у Європі за площею землі у розрахунку на 1 особу	
Водні ресурси	Загальний обсяг – близько 87 куб.км. З них доступні для використання 56,2 куб.км. Розподіл використання: - у промисловості (48% загального споживання); - сільському господарстві (40%		- недостатня само відновлюваність та самоочисна здатність водних систем; - низька продуктивність очисних споруд; - висока водомісткість ВВП, висока інтенсивність

	загального споживання); - житлово-комунальному господарстві (12%)		водокористування, що перевищує економічну ємність водо ресурсного потенціалу
Лісові ресурси	Загальна площа% понад 10 млн га. Загальний запас деревини 1,8 млрд м.куб. Загальна фітомаса лісів – 1,2 млрд м.куб. Загальний середній приріст деревини – 35,0 м.ку./рік	Висока частина заповідних лісів з обмеженим режимом користування	- площа лісів нижче розрахункового оптимального показника (20–22%); - нерівномірний розподіл по території (зменшується з півносі на південь) - третина площі лісів радіоактивно забруднена - 50 % від загальної площі лісів – штучно створені й тому потребують особливого догляду
Мінерально-сировинні ресурси	Запаси стратегічно важливих для економіки країни корисних копалин, які розробляються: - газ природний – 719229 млн м.куб - нафта – 86586 тис.т. - газ (метан) шахтний – 198339 млн м.куб - вугілля кам'яне – 8674633 тис.т - залізна руда – 1391067 тис.т.; - марганець – 18935 тис.т.; - мідь – 20488 тис.т. і т.і.	Відіграють головну роль у забезпе—ченні економічного зростання України, джерело експортного потенціалу.	- неефективний механізм управління Державним фондом надр; - низький рівень капіталізації гірничо-добувних підприємств; - ускладнені гірничо-геологічні умови видобутку, застраїлі виробничі фонди, високий % втрат корисних копалин у процесі їх видобутку
Вторинні ресурси	Використання відходів у якості вторинних ресурсів – 34,8% від усього обсягу відходів.	У 2017 р. прийнято Національну стратегію управління	- потужності з переробки відходів недозавантажені (дефіцит покривається за

	З наявних відходів переробляються: - макулатура (40%), склобій (30%); вторинні полімерні матеріали (14%), відходи гумові, зношені шини (16%); люмінесцентні лампи (2%), відпрацьовані акумулятори (50%)	відходами до 2030 року	рахунок імпорту); - відсутність державної системи контролю та системи заохочення для виробників відходів; - недосконалість системи заохочення переробників; - недосконалість технологій переробки і висока її собівартість.
Біорізноманіття та екосистеми	Україна містить 35% біорізноманіття Європи (понад 70 тис. видів рослин і тварин) Площа, зайнята прирлними угрупованнями – 29% (у т.ч. лісами – 14,3%)	Потужний резерв для відновлення біорізноманіття Європи Рамкова конвенція (ратифікована в Україні в 1994 р.) Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 20015 – 2025 рр.)	- існуючі програми, заходи та законодавчі акти не усувають реальні проблеми біорізноманіття; - постійно збільшується кількість видів рослин і тварин, занесених в Червону книгу України (151 вид флори та 85 видів фауни у 1980 році і 826 видів флори та 542 види фауни у 2009); - знищено степ як природний біом; - змінилися гідрологічні умови в зв'язку з функціонуванням гідроелектростанцій
Економічні ресурси	Основний капітал України (залишкова вартість): 217,5 млрд.дол. З них: 25,7% – в операціях з нерухомим майном, інжинірингу, наданні послуг підприємцям	Конкурентними перевагами ЕС України визначають: - великий і структурно розгалужений промисловий	- Макроекономічні проблеми: нестійкість економічного зростання; недостатні темпи відтворювальних процесів та по–

	<p>24 % – у промисловості (переробній, добувній, виробництва електроенергії, газу, води)</p> <p>14,5% – у сфері надання комунальних та індивідуальних послуг;</p> <p>12,3% – транспорт та зв'язок</p>	<p>комплекс;</p> <ul style="list-style-type: none"> - 27% європейських запасів чорноземів; - 6 місце в світі з експорту сталі; - 7 місце в світі з експорту зброї; - високий освітній та технічний рівень кадрового потенціалу 	<p>долання структурної деформації в економіці; критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку; низька питома вага продукції з високою часткою доданої вартості; високий рівень тінізації економіки;</p> <ul style="list-style-type: none"> - фінансові проблеми: втрата фінансової самостійності у вирішенні соціально економічних питань та власної фінансової інфраструктури; обмеження доступу держави до зарубіжних ринків; розбалансованість бюджету в умовах дефіциту фінансових ресурсів; значний рівень доларизації економіки в умовах зростання зовнішнього боргу держави; нераціональний розподіл банківською системою кредитних ресурсів у стратегічно важливі види економічної
--	---	--	---

			діяльності; нарощування загальної суми державного боргу; - соціальні проблеми: високий рівень бідності; соціальна нерівність та висока диференціація доходів населення; низький освітньо професійний рівень населення
Людський ресурс (людський капітал)	Чисельність населення України – 44,03 млн осіб, у т.ч. 31,3 млн – працездатного віку. Частка зайнятих – 55%, рівень безробіття – 7,2% Рівень економічної активності населення – 20–60 років		- тенденція до старіння населення, стійке переважає смертності над народжуваністю; - очікувана тривалість життя менше, ніж у розвинутих- країнах; - високий рівень смертності чоловічого населення; - низький рівень економічної активності та слабке залучення на ринок праці осіб, зайнятих у домогосподарстві та безробітних; - низький рівень інвестування у навчання; - високий рівень еміграції з України та трудової міграції

Як бачимо з таблиці, проблем, які заважають нашій державі гідно використовувати свій ресурс згідно з цілями та задачами концепції сталого розвитку набагато більше, ніж переваг та заходів, які вже було вжито для цього.

Окрім того, наявність ресурсів навіть за умови їх ефективного використання не гарантує їх корисності для забезпечення сталого людського розвитку. Умовою реалізації ресурсного потенціалу є його доступність для населення, справедливність розподілу, а також дотримання населенням норм і правил господарювання, що стимулюють «соціальний розвиток».

Створення норм і правил господарювання, що стимулюють «соціальний розвиток». Зміст основних ідей сталого людського розвитку, наукове осмислення та обґрунтування проблем та тенденцій розвитку сучасних економічних, екологічних та соціальних систем, а також оцінка потенціалу та доступності ресурсів людського розвитку в Україні дають необхідні підстави для визначення системи правил, дотримання яких має забезпечити успіх державної політики щодо формування гарантованих передумов сталого людського розвитку в країні.

«Доповідь про людський розвиток» [18] трактувала його в першу чергу як свободу вибору, смисл якої стосовно політики соціального розвитку можна розуміти як те, що кожне завдання політики сталого людського розвитку має розширювати та забезпечувати вибір суб'єктів відповідних відносин. У практичній площині це означає, що якщо кінцевий результат будь-яких політичних зусиль у сфері формування умов сталого людського розвитку, не розширює зовнішній або внутрішній вибір людини чи соціальної групи в її діяльності щодо збагачення або захисту індивідуального вибору, він не може бути визнаний соціально прийнятним.

Можливість реалізації свободи дії та вибору людини на більш високих рівнях інтеграції – територіальна громада, сфера інтересів, тощо, забезпечується дотриманням усіма суб'єктами політики людського розвитку та рівнями управління принципу субсидіарності. Нейтралізації можливих ризиків

свавільного зловживання свободою вибору та субсидіарністю слугує дотримання пріоритету соціальної відповідальності за свій вибір та прозорість відповідної діяльності. Дотримання сукупності попередніх пріоритетів утворює підстави для формування довіри, збереження та підтримка якої є важливим напрямом суспільних та індивідуальних зусиль. Атмосфера довіри в суспільстві, підтримана соціально відповідальною активністю та субсидіарністю, закладає необхідні умови для переходу від управління побудованого на лінійній моноцентричній ієрархії до регулювання, здійснюваного за рахунок домінуючого впливу інститутів. Публічність інституційного регулювання дозволяє забезпечити інституціоналізацію відносин з приводу дотримання усіх пріоритетів та створити умови для справедливого перерозподілу ресурсів розвитку, який запобігає маргіналізації будь-яких здорових сил суспільства. В результаті можна розраховувати, що соціально несправедлива нерівність буде трансформована у соціальну диференціацію, де різниця між людьми та соціальними групами базуватиметься на інакшості, а не різниці у доступності розвитку. В кінцевому рахунку вирок щодо досягнутого рівня розвитку має виносити сама людина. Це означає, що увага політики повинна бути зосереджена не тільки на досягненні об'єктивних та агрегованих показників, але й на забезпеченні суб'єктивного відчуття щастя людини та оптимістичної налаштованості на майбутнє.

Забезпечення справедливого доступу до ресурсів соціального розвитку.

Сучасний період соціально-економічного розвитку суспільства не залежно від країни характеризується диспропорційністю та нестабільністю. Суперечності останніх десятиліть, які провокували несподівані фінансові кризи, падіння економіки, банкрутства, зростання безробіття, зниження доходів, економічну неспроможність цілих країн, спричинили й хижацьке використання ресурсів, орієнтацію виключно на поточне споживання, що обмежує права і можливості майбутніх поколінь, не залишаючи їм вибору способу життєдіяльності. За цих умов забезпечення справедливості у доступі до

ресурсів входить в число базових передумов сталого ресурсокристування. Справедливість, як зазначає Е. Лібанова [22], є актом згоди, злагоди, прогнозованості та довіри, яка закладає підвалини продуктивної взаємодії. На забезпечення справедливості, зазначає вона, впливає чотири базових процеси, якщо їх перебіг відбувається у гуманістичному контексті. Зокрема це: формування інформаційно-мережевої економіки; фінансизація економічної діяльності, поведінки, мислення; соціалізація економічних відносин та гуманізація розвитку. Перший процес означає одночасну присутність в природних, соціальних, економічних мережах, другий – домінування фінансового сектора над реальним та зростання фінансової глибини світового економічного простору. Соціалізацію в контексті глобального розвитку слід розуміти як процес набуття всіма складовими економічного обігу соціальної функціональності, а гуманізацію як зростання свідомості, зобов'язувальності та відповідальності по відношенню до себе, до інших людей (сучасників та наступників) і до природи.

Аби умова справедливого доступу до ресурсів справді виконувалася і нерівномірність розвитку дійсно долалася, необхідно у найменшому утворенні, де можливо забезпечувати управління людським розвитком (а під таким утворенням ми маємо на увазі територію й отже місцевий рівень управління) нівелювати та зменшувати глобальні виклики для самого існування людини та її розвитку. Тож на рівні місцевого розвитку відхилення у перебігу першого процесу – функціонуванні інформаційно-мережевої економіки – можуть бути знівельовані розвитком таких інструментів управління, які збільшують інформаційний доступ людини до різного роду можливостей та ресурсів, більш конкретно це і соціальні програми для різних категорій населення, і прозоре та передбачуване надання адміністративних послуг, й інформування людини про можливості її економічного підприємництва і про законодавчі умови його здійснення. Найголовнішими викликами процесу фінансизації економічної діяльності є поглиблення розриву між рівнем доходів різних верств населення,

яке відбувається з кожною фінансово-економічною кризою, а також вкорінення фінансових мотивів поведінки, фінансових цінностей, що трансформують базові цінності особистості, результатом чого є формування установки «життя не за коштами, а в кредит», яка, на місцевому рівні, особливо на рівні домогосподарств, проявляється найбільш яскраво. Викликом для соціалізації економічних відносин на місцевому рівні є недостатнє сприйняття самої ідеї соціалізації, поки що вона не є необхідним внутрішнім елементом капіталу і заважає цьому домінуванню стереотипів фінансизації та прагнення більшості людей отримувати «все і зараз». Недостатність необхідних ресурсів розвитку, інструментів для використання знань та гуманістичних культурних цінностей ускладнює і розвиток гуманістичного процесу забезпечення справедливості.

Висновки. Таким чином, на підставі аналізу «Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020"» виокремлено фактори впливу на реалізацію її соціальної складової:

- у рамках фактора «стійка динаміка функціонування економічної системи» акцентовано увагу на елементах, які були виділені дослідниками як фактори впливу на стійкість соціально-економічної системи;
- результатом розгляду фактора «впровадження сталого розвитку територій» стало узагальнення наявних проблем територій та загроз від їх невіршення;
- фактор «норми і правила господарювання, що стимулюють соціальний розвиток», дозволив сформулювати систему принципів, дотримання яких гарантовано створить передумови сталого розвитку. Зокрема це принципи субсидіарності, соціальної відповідальності, громадянської довіри, справедливості;
- на забезпечення справедливого доступу до ресурсів соціального розвитку впливають глобальні процеси інформатизації, фінансизації, соціалізації економічних відносин та гуманізації розвитку.

Головною ж задачею державних інституцій різних рівнів має бути, окрім дотримання «правил гри», передбачених Концепцією сталого розвитку та відповідною національною стратегією її втілення, формування свідомості громадян в напрямі розуміння того, що будь-який ресурс потрібно примножувати та зберігати для наступних поколінь.

Список джерел:

1. Калетнік Г. Стійкість економіки як фактор безпеки розвитку держави / Г. Калетнік, С. Козловський, В. Козловський // Економіка України. – 2012. – № 7. – С. 16-25.
2. Паршин Б.І. Аналіз стану національного господарства на сучасному етапі розвитку / Б.І. Паршин // Економічний простір. – 2015. – № 95. – С. 102–110.
3. Гончаренко М.В. Теоретичні засади сталого розвитку територій / М.В. Гончаренко // Теорія та практика державного управління. - 2014. - Вип. 1. – С. 190-198. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-1/doc/3/02.pdf>
4. Баталов А.А. Забезпечення сталого розвитку міст як складова соціально-економічної модернізації регіонів України / А.А. Баталов, В.В. Засадко. // Аналітична записка НІСД. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1611/>
5. Романко С.М. Принцип сталого розвитку у використанні природних ресурсів / С.М. Романко // Miedzynarodowej naukow-practucznej konferencji «Dynamika Naukowych badan – 2013». – 2013. – Volume 5. – Prawo. – Przemysl, Polska. – Nauka I studia. – С. 42-47.
6. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
7. Шовгенов Т. М. Основные аспекты устойчивости региональных социально-экономических систем URL: <http://www.region.mcnip.ru>.
8. Паспорт житлово-комунального господарства України. 2015 р. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України URL: <http://minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/1215/Ukrein.pdf>.
9. Засадко В., Лиска О. Громадська думка про стан поводження з ТПВ в містах України. Аналітичний звіт. – Київ: Асоціація міст України, 2013. – 82 с.
10. Гбур З.В. Інституційне забезпечення економічної безпеки України / З.В. Гбур // Інвестиції. Практика та досвід. – 2018. – № 3. – С. 98–102. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2018/22.pdf
11. Вергун А.М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації / А.М. Вергун, І.О. Тарасенко // Вісник КУНТД. – 2014. – № 2. – С. 207–218. URL: <http://kntd.com.ua/publications/pdf/Visnyk/2014-2/207-218.pdf>

12. Україна-2016: Сучасний стан земельного фонду в цифрах. Аграрне інформаційне агентство Agravery 13.05.2016. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/ukraine-2016-sucasnij-stan-zemelnogo-fondu-v-cifrah>

13. Рівень розвитку людського капіталу України у 2015 році. Економічний дискусійний клуб. 20.09.2015 URL: <http://edclub.com.ua/analitika/riven-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-ukrayiny-u-2015-roci>.

14. «Вода і сталий розвиток». Матеріали круглого стола в Орхуському центрі екологічної інформації (23.03.2015) <http://library.kr.ua/orhus/voda2015.html>

15. Ткач В.П. Лісові ресурси України / В.П. Ткач. URL: www.kdu.edu.ua/conf_gzk/forest_resurs_of_ukraine.ppt

16. Мінерально-сировинний комплекс України у контексті сталого розвитку економіки / В. В. Матюха, О. М. Сухіна // Економіка України. - 2017. - № 1. URL: С. 64-79. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2017_1_7

17. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.

18. Development Report 1990. UNDP. New York, Oxford. Oxford University Press, 1990.

Тарасенко Денис Леонідович – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління Донецького державного університету управління, (м. Маріуполь).